

JAARVERSLAG 2009
FISCALE AUTONOMIE EN HAAR GRENZEN

Programmaleider: Prof. dr J.J.M. Jansen
(Met ingang van mei 2010 prof. dr S.J.C. Hemels)

Inhoudsopgave:

1. Algemene gegevens	2
2. Inhoudelijke beschrijving van het programma	3
3. Oriëntatie en methode	5
4. Onderzoekresultaten	6
5. Onderzoekers	8
6. Reputatie	10
7. Leiderschap	10
8. Maatschappelijke relevantie	11
9. Scouting en personeelsbeleid	11
10. Sterkte-zwakte-analyse volgens de SWOT-methode	12
Annex Tabel 1-5	13

1. Algemene gegevens

Titel onderzoeksprogramma:

Fiscale autonomie en haar grenzen. Grenzeloos belastingrecht in de 21^e eeuw.

Programmaleiding:

Prof. dr. J.J.M. Jansen

Met ingang van mei 2010 prof. dr S.J.C. Hemels

Startdatum:

1 januari 2008

Geplande looptijd:

1 januari 2013

Formele samenwerkingsverbanden:

geen

2. Inhoudelijke beschrijving van het programma

Historie

Het onderzoek van de sectie belastingrecht was altijd sterk gericht op de fiscale aspecten van rechtsvormen. Vanuit die achtergrond is aansluiting gezocht bij het onderzoeksprogramma Lex Mercatoria, maar het fiscale onderzoek was daarin niet goed inpasbaar. Vervolgens bleek aansluiting bij andere onderzoeksprogramma's niet realistisch. Daarop is besloten een eigen onderzoeksprogramma op te zetten. Als gevolg hiervan is dit onderzoeksprogramma pas in 2007 opgezet en eind 2007 door de faculteit goedgekeurd.

Dit betekent dat het onderzoeksprogramma nog in opbouw is. Het gekozen thema 'Fiscale autonomie en haar grenzen' bouwt echter voort op het onderzoek van de sectie belastingrecht in de voorgaande jaren. De onderzoeksresultaten van die voorafgaande jaren zijn in dit verslag verwerkt, om daarmee inzichtelijk te maken hoe het onderzoek zich richting het thema heeft ontwikkeld.

Het onderzoeksthema en -vraag

In de tweede helft van de 20^e eeuw is in Nederland sterk de nadruk gelegd op de fiscale autonomie. Aan het eind van de 20^e eeuw zien we een kentering hierop ontstaan. Er zijn steeds meer en duidelijker invloeden waarneembaar van andere rechtsgebieden en andere disciplines. Enerzijds worden vanuit andere rechtsdisciplines grenzen gesteld aan de fiscale autonomie. Anderzijds stelt de regelgeving van andere c.q. hogere orde en ook van buiten het Nederlandse rechtssysteem grenzen aan de autonomie van het Nederlandse belastingrecht. Te denken valt aan verdragen als EVRM (Europees Verdrag van de Rechten van de Mens) of IVBPR (Internationaal Verdrag Inzake Burgerrechten en Politieke Rechten), maar ook vanuit het gemeenschapsrecht en belastingverdragen.

Centrale vraag van het programma is welke invloeden van buitenaf werkzaam zijn geweest op het formele en materiële belastingrecht, dan wel in de toekomst daarop invloed zullen gaan hebben, tot welke gevolgen dat heeft geleid of mogelijk zal leiden. Omgekeerd gaat ook invloed uit van het belastingrecht op andere rechtsgebieden dan wel andere disciplines. Het gaat met andere woorden steeds om de wisselwerking tussen het fiscale domein en andere domeinen en wat de gevolgen daarvan zijn voor het belastingrecht.

Doelstelling van het programma is om deze onderzoeksvraag uit te werken aan de hand van de volgende onderzoeksthema's:

- van autonoom fiscaal bestuursrecht naar algemeen bestuursrecht;
- doorwerking gemeenschapsrecht en internationaal (belasting)recht;
- lokale belastingheffing in de 21^e eeuw
- instrumentalisering.

Van autonoom fiscaal bestuursrecht naar algemeen bestuursrecht

De Algemene wet bestuursrecht (Awb) heeft grote betekenis gehad voor het fiscale bestuursrecht. Na een felle machtsstrijd is uiteindelijk de Awb ook als kaderwet gaan gelden voor het formele belastingrecht, waarbij overigens de nodige uitzonderingen¹ in stand bleven. Vanaf 1 september 1999 is Hoofdstuk 8 Awb, het bestuursprocesrecht, van toepassing op de fiscale rechtsgang². Hiermee worden dus duidelijke grenzen gesteld aan de autonomie van het formele belastingrecht door een andere discipline, namelijk het bestuursrecht. Het gevolg daarvan is dat voor de verdere rechtsontwikkeling van het formele belastingrecht grondige kennis

¹ Deze uitzonderingen zijn opgenomen in de Algemene wet inzake rijksbelastingen (zie hierover Feteris, *Formeel belastingrecht*, nr. 9 in de serie Fiscale Hand- en Studieboeken).

² De afwijkingen zijn opgenomen in de Algemene wet inzake rijksbelastingen (zie hierover Pechler, *Belastingprocesrecht*, Fiscale Monografieën nr. 107). Hiermee is een verdergaande aansluiting bij het algemene bestuursrecht bereikt.

van het algemene bestuursrecht noodzakelijk is. Door deze dwarsverbanden kan ook onderlinge kruisbestuiving plaatsvinden.

Per 1 januari 2005 is de rechtspraak in eerste aanleg ondergebracht bij de sector bestuursrecht van de rechtbanken. Zowel fiscaal juristen als algemeen bestuursrechtjuristen werken hierbij samen. Uit het evaluatieonderzoek van prof. Widdershoven blijkt reeds dat onderlinge kruisbestuiving plaatsvindt.

De ontwikkeling van autonoom fiscaal bestuursrecht naar algemeen bestuursrecht is nog steeds gaande. Andere belangrijke ontwikkelingen zijn de automatisering en de betekenis daarvan voor het formele belastingrecht en het (fiscale) boeterecht in relatie tot het (fiscale) strafrecht.

Doorwerking gemeenschapsrecht en internationaal (belasting)recht

Aan het eind van de 20^e eeuw krijgt de Europese samenwerking steeds duidelijker gestalte. De nationale markten gaan meer en meer op in de interne markt van de Europese Gemeenschap. Deze ontwikkeling heeft grote betekenis voor het nationale belastingrecht. Er is een duidelijk merkbaar spanningsveld tussen de eisen die een interne markt stelt aan de nationale regelgeving en de nationale soevereiniteit op het terrein van de directe belastingen.

De globalisering neemt nog steeds toe. Deze ontwikkeling beïnvloedt het nationale belastingrecht. Nederland met zijn open economie wil graag wereldwijd opereren. Dit impliceert tegelijk de noodzaak van een uitgebreid netwerk van belastingverdragen, zoals die gericht op voorkoming van dubbele belasting. Tegelijk is een eigen Europese ontwikkeling te zien. Ook hier is sprake van een spanningsveld tussen de vrijheid van landen/lidstaten van de EG om belastingverdragen te kunnen sluiten en de eisen die het nationale en het gemeenschapsrecht zullen stellen aan de inhoud van die belastingverdragen.

Lokale belastingheffing in de 21^e eeuw

De verdeling van belastingbevoegdheden tussen de nationale, de provinciale en de gemeentelijke overheden is al vele jaren onderwerp van strijd. In welke mate dient een lokale overheid over eigen belastingmiddelen te beschikken om inhoud te kunnen geven aan lokale democratie? Anders gezegd: hoever gaat de lokale autonomie op dit terrein? En hoe is de Nederlandse situatie vergeleken met de andere lidstaten van de EU? Zijn er rechtsregels van hogere orde die invloed kunnen hebben op de fiscale autonomie van de lokale overheden? Mogen de verschillende overheidsniveaus over dezelfde typen belastingen beschikken, nu de wetgever aan lokale overheden een verbod op heffingen naar draagkracht heeft opgelegd? Wanneer moeten de lokale overheden gebruikmaken van publiekrechtelijke financiering als privaatrechtelijke financiering ook tot de mogelijkheden behoort?

De in 1995 ingevoerde Wet waardering onroerende zaken had in oorsprong een beperkte werking. In de loop der tijd heeft deze wetgeving een veel ruimere werking in het fiscale domein gekregen, evenals een veel bredere maatschappelijke impact. Een voorbeeld daarvan is de vraag of aan de WOZ-gegevens een bredere maatschappelijke bekendheid kan/mag/moet worden gegeven en hoe dit zich verhoudt tot de privacywetgeving.

Instrumentalisme

Fiscale autonomie werd gekenmerkt door een focus op de eigen belastingstructuren. Op zich niet zo vreemd gezien de budgettaire functie van de belastingheffing. Vooral in de jaren negentig van de vorige eeuw kan een ontwikkeling worden geconstateerd waarbij de instrumentele functie van de belastingheffing sterk toeneemt. Een voorbeeld hiervan is de vergroening van het belastingstelsel. Deze ontwikkeling heeft bijgedragen aan meer openheid van het belastingrecht en aan een sterke beïnvloeding van dit rechtsgebied door andere domeinen. Er is nog steeds een dialoog gaande tussen de puristen en de instrumentalist.

3. Oriëntatie en methode

Interdisciplinair karakter

Waar het merendeel van de grote stroom publicaties op fiscaal terrein positiefrechtelijk van aard is, zien de onderzoekers van het programma het als hun taak aandacht te besteden aan de wederzijdse beïnvloeding van fiscaal recht met andere rechtsgebieden en met andere wetenschappelijke disciplines. In plaats van technische verhandelingen over specifieke rechtsregels en uitgebreide commentaren op uitspraken van belastingrechters, streven zij naar diepergaande kennis van het eigen rechtsgebied, ook omdat daardoor oplossingen aangereikt kunnen worden, die anders buiten beeld zouden zijn gebleven.

De onderzoekers aan het programma hebben allemaal een opleiding tot fiscaal-jurist dan wel ook fiscaal-econoom gevolgd. Gezien de samenstelling van de onderzoeksgroep is een groot deel van het onderzoek klassiek juridisch van aard. Er wordt gebruik gemaakt van bronnenmateriaal zoals wetgeving (nationaal dan wel EG-regelgeving), verdragen, rechtspraak (nationale rechtspraak, rechtspraak Hof van Justitie EG (HvJ EG) en Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) en literatuur.

Gezien de doelstelling van het onderzoeksprogramma staan de onderzoekers open voor een interdisciplinaire dan wel multidisciplinaire benadering. De onderzoekers verdiepen zich in andere rechtsgebieden om via een rechtsvergelijkende benadering tot oplossingen te komen. Er zijn onderwerpen waar kennis van andere, niet-juridische wetenschappen, noodzakelijk is. Bijvoorbeeld vanuit de economische wetenschappen en het jaarrekeningenrecht (International Financial Reporting Standards: IFRS). Ook daarom vindt samenwerking plaats met onderzoekers uit andere disciplines.

Kwaliteit output

Het onderzoeksprogramma produceert vooral proefschriften, boeken en wetenschappelijke artikelen. In de boeken wordt een bepaald thema uitgewerkt. Een redactiecommissie met minimaal twee hoogleraren draagt zorg voor de kwaliteitsbewaking. Al naar gelang het thema kan sprake zijn van een interdisciplinaire dan wel multidisciplinaire onderzoeksbenadering of een rechtsvergelijkende onderzoeksmethode. Met name bij het thema 'doorwerking van het gemeenschapsrecht c.q. internationaal (belasting)recht in de nationale rechtsorde' gaat het veelal om Engelstalige publicaties. Ook proefschriften worden veelal geschreven in het Engels. Naast de boeken worden de deelnemers in het programma gestimuleerd om wetenschappelijke artikelen te schrijven in tijdschriften met peer review.

Alle gepromoveerde onderzoekers binnen dit programma voldoen aan de Sanderskwalificatie. Nauwlettend wordt gevolgd dat de medewerkers/onderzoekers binnen de gestelde tijdelijke aanstellingstermijn hun proefschrift afronden.

De programmaleider beoordeelt of een publicatie binnen het onderzoeksprogramma past. Publicaties van onderzoekers worden meegelezen door andere leden van de onderzoeksgroep. De conceptteksten van proefschriften worden door meerdere hoogleraren van de onderzoeksgroep becommentarieerd.

4. Onderzoekresultaten

Resultaten 'autonom fiscaal bestuursrecht naar algemeen bestuursrecht'

Proefschrift van Van den Ban *De rechterlijke toetsing van WOZ-waarden, een studie naar de werking van de Wet WOZ en de rechtsbescherming door de gerechtshoven bij WOZ-beschikkingen*³ (2009). In dit proefschrift staat met name de rechterlijke taak centraal (belastingrechter versus bestuursrechter) en in hoeverre die taak op het terrein van geschillen m.b.t. WOZ-beschikkingen -gelet op uitgangspunten als effectiviteit en rechtsbescherming- voor de burger verder verbeterd kan worden.

Momenteel richt het onderzoek van het programma zich voor dit thema op de volgende onderwerpen.

- De vaststelling en beoordeling van de grenzen die het recht stelt aan de uitoefening van controlebevoegdheden, in het bijzonder de grenzen die het EVRM, de beginselen van behoorlijk bestuur en behoorlijk procesrecht daaraan stellen (promotieonderzoek Wijsman; promotor Feteris).
- De grenzen van horizontaal toezicht binnen de rechtsbetrekking tussen fiscus en belastingplichtige en wat deze ontwikkeling betekent voor het huidige formele belastingrecht (promotieonderzoek Oenema; promotor Feteris).
- De samenloop in het fiscale strafrecht en boeterecht in Nederland en enige Europese landen, oplossingsmethoden om ongewenste samenloop tegen te gaan in het licht van rechtszekerheid en rechtsbescherming (promotieonderzoek De Haas; promotor De Bont).
- Onderzoeksproject 'Formeel belastingrecht in de 21^e eeuw' (projectleiders: De Bont en Feteris). In de jaren negentig is de Awb ook van toepassing geworden voor de fiscaliteit, met de nodige uitzonderingen die zijn geregeld in de Algemene wet inzake rijksbelastingen. Gaandeweg is de overtuiging gegroeid dat de belastingdienst conform de Awb dient te opereren. De vraag is of de nog bestaande verschillen gerechtvaardigd kunnen worden door de eigen aard van het belastingrecht, zodat fiscale autonomie aldaar gehandhaafd moet worden. Een ander aspect waar de fiscaliteit mee worstelt is de geweldige automatisering van de heffings- en invorderingsprocessen, en of de formeel-rechtelijke regelingen daarmee nog wel in de pas lopen. De vraag is derhalve of een modernisering van het formele belastingrecht niet noodzakelijk is gezien de technologische ontwikkelingen. De projectleiders zijn op dit moment bezig met het in kaart brengen van de problematiek om vervolgens concrete uitwerking aan dit thema te kunnen geven.

Resultaten 'doorwerking gemeenschaprecht/internationaal(belasting)recht'

Proefschrift Fibbe *EC law aspects of hybrid entities* (2009)⁴. Fibbe heeft onderzocht hoe hybride entiteiten in het kader van het internationaal belastingrecht en het gemeenschapsrecht behandeld worden en daarbij onderzocht of de leer van de wederzijdse erkenning een oplossing biedt voor de fiscale kwalificatie van hybride entiteiten. Aangezien dat niet het geval is, heeft hij een concepttekst 'Richtlijn voor de fiscale kwalificatie van hybride entiteiten' voorgesteld. Dit proefschrift is beloond met de Mitchell B. Caroll prize 2009 van de de International Fiscal Association.

Voor dit thema richt het huidige onderzoek zich op de volgende onderwerpen:

- De belastingheffing van dividendinkomen van natuurlijke personen en de invloed daarop van het internationaal belastingrecht en EG-recht (promotieonderzoek Nijkeuter; promotor Van Arendonk).

³ Buitenpromovendus; promotor Monsma. Promotie 19 maart 2009, verschenen in de serie Fiscale Monografieën nr. 130.

⁴ Promotor Jansen. Uitgegeven in de Doctoral Series IBFD Amsterdam ,nr.15, 2009. Promotie 2 april 2009. Dit proefschrift is het vierde Rotterdamse proefschrift van de 15 in deze serie uitgegeven proefschriften.

- Onderzoek naar de betekenis van art. 18 EG voor de fiscaliteit en de relatie tussen art. 18 EG en de andere verdragsvrijheden. Het burgerschap van de Unie richtte zich primair op de al of niet belemmerende werking in de immigratiestaat, de enge werking (promotieonderzoek Ros; promotor Van Arendonk).
- Op grond van de jurisprudentie van het HvJ EG is discutabel of lidstaten nog wel bronheffingen kunnen toepassen en de vraag is wat dit betekent voor het fiscale beleid van de lidstaten (promotieonderzoek Evers; promotor A.J.A. Stevens, copromotor De Graaf).
- Internationale organisaties hebben vaak eigen fiscale regelingen voor hun ambtenaren. Wat is de reikwijdte van deze internationale regelingen en hoe verhouden deze zich tot het nationale belastingrecht? (promotieonderzoek Van Velzen; promotor A.J.A. Stevens).
- Wat is de reikwijdte van artikel 21 in het OESO-Modelverdrag -het zgn. restartikel- en hoe gaan de nationale rechters daar mee om? (promotieonderzoek Bosman, buitenpromovendus; promotor A.J.A. Stevens).
- De betekenis van het vrije vestigingsrecht van art. 43 EG voor de MKB-ondernemer (Kok, buitenpromovendus; promotor Kogels).
- Samenloop fiscaal strafrecht en boeterecht (promotieonderzoek De Haas, promotor G.J.M.E. de Bont).
- Nemo tenetur in belastingzaken (promotieonderzoek L. Wijsman, buitenpromovendus; promotor M.W.C. Feteris)
- Allocation of tax in a globalizing economy (promotieonderzoek M. de Wilde, promotor A.J.A. Stevens)
- Onderzoeksproject 'Tax sovereignty in the European Union' (projectleider Jansen). Op het terrein van directe belastingen zijn de lidstaten volgens het gemeenschapsrecht in beginsel nog soeverein. Toch dienen volgens het HvJ EG de lidstaten daarbij niet in strijd te handelen met het gemeenschapsrecht. Aan de ene kant hebben lidstaten fiscale soevereiniteit, daar tegenover staat echter de doelstelling van de interne markt. De vraag is wat het effect is van de realisatie van de interne markt op de fiscale soevereiniteit van de lidstaten. Vanuit verschillende invalshoeken wordt door een tiental auteurs op deze problematiek ingegaan.

Resultaten 'lokale belastingheffing in de 21^e eeuw'

Proefschrift Groenewegen *Fiscale aspecten van gemeentelijke milieutaken* (2009)⁵. Groenewegen onderzoekt de financiële relatie tussen het rijk en lokale overheden, met name in het kader van de vergroening van het gemeentelijke belastingstelsel. Welke mogelijkheden zijn er om tot een vergroening van het gemeentelijk belastingstelsel te komen?

Bij dit thema wordt momenteel onderzoek gedaan naar de volgende onderwerpen.

- De gemeentelijke baatbelasting. Dit is het klassieke middel om kostenverhaal voor gemeentelijke voorzieningen mogelijk te maken is. Als de privaatrechtelijke overeenkomst niet werkt, kan de publiekrechtelijke weg bewandeld worden. Er wordt onderzocht, mede in navolging van buitenlandse ervaringen of er ook andere publiek/private mogelijkheden zijn tot kostenverhaal van gemeentelijke voorzieningen (promotieonderzoek Schep; promotor Monsma).
- Informatieverstrekking WOZ-gegevens aan derden en privacy. Onderzoek verricht door ESBL-onderzoekers in opdracht van derden.

Resultaten 'instrumentalisering'

Het proefschrift van Groenewegen (2009) past binnen dit thema.

Momenteel wordt voor dit thema onderzoek gedaan naar 'neutraliteit' (projectleiders Stevens en Van Sonderen). Wanneer de wetgever regels met een instrumentele functie in de wet opneemt, beoogt de wetgever geen neutrale werking met die regeling. In algemene zin echter hoort fiscale regelgeving zo neutraal mogelijk te werken. Wanneer geen sprake is van neutrale werking zal dat een bepaald gedrag van belastingsubjecten oproepen. Een

⁵ Promotor Van Arendonk. Promotie 26 maart 2009, verschenen in de serie Fiscaal Wetenschappelijke Reeks van SDU Den Haag.

fiscaal onderscheid maken naar gelang de rechtsvorm van ondernemingen beïnvloedt de keuze voor een bepaalde rechtsvorm. Deze problematiek kan zich op nationaal niveau voordoen maar ook op het niveau van de interne markt. BTW-regelingen die niet neutraal uitwerken, werken concurrentieverstorend en dat is strijdig met het BTW-karakter. De projectleiders zullen zich vooral richten op neutraliteit in de interne markt.

De projectleiders zijn op dit moment bezig met een uiteenzetting over het neutraliteitsbeginsel in algemene zin, om vervolgens op basis daarvan de uitwerking van dit beginsel naar de verschillende fiscale gebieden vorm te geven.

5. Onderzoekers

Deelnemers vanuit de sectie belastingrecht

- Prof.mr.drs. H.P.A.M. van Arendonk	0,40 fte
- prof.dr. J.J.M. Jansen	0,40
- prof.dr. J.C.M. van Sonderen	0,14
- prof.dr. M.W.C. Feteris	p.m.
- prof.dr. A.J.A. Stevens	0,105
- prof.dr. H.A. Kogels (bijzonder hoogleraar)	p.m.
- prof.dr. G. de Bont	0,07
- dr. A.C.G.A.C. de Graaf	0,14
- mr.dr. Q.W.J.C.H. Kok	0,07
- dr. M.P. van der Hoek	0,14
- mr. E. Nijkeuter	0,14
- mr. A.W.M. Roelen	p.m.
- mr. E. Ros	0,40
- mr. G.K. Fibbe	0,14
- mr. A.W. Schep	1.0
- mr. M. Evers	0,14
- mr. M.E. Oenema	0,14
- mr. M. de Wilde	0,40

Ten opzichte van de start van het programma hebben zich beperkte wijzigingen voorgedaan. Pechler heeft per 1 februari 2009 de sectie belastingrecht verlaten. Groenewegen heeft per 1 januari 2009 ontslag genomen.

Feteris is met ingang van 1 september 2008 lid geworden van de Hoge Raad. Hij blijft wel verbonden aan de sectie belastingrecht (0-aanstelling). Hij zal zich hoofdzakelijk nog bezig houden met onderzoek. In zijn plaats is per 1 maart 2009 De Bont benoemd.

Aio's

Per 1 januari 2009 zijn geen aio's verbonden aan dit onderzoeksprogramma.

Buitenpromovendi

- Van den Ban (gepromoveerd 19 maart 2009)
- De Haas (gestart in 2007)
- Wijsman (gestart in 2005)
- Kok (gestart in 2008)
- Van Velzen (gestart in 2008)
- Bosman (gestart in 2008)

Institutionele setting

Al meer dan vijftien jaar wordt met de fiscaal-economen samengewerkt in de stichting Europese Fiscale Studies (EFS: een interuniversitair samenwerkingsverband). Deze stichting heeft tot doel wetenschappelijk post-masteronderwijs en -onderzoek op het terrein van het Europees belastingrecht te bevorderen. De stichting verzorgt een hoogwaardige post-master Europese fiscale studies/directe belastingen en sinds vijf jaar ook een opleiding voor de indirecte belastingen. Sinds 2007 is daar een derde opleiding inzake douane aan toegevoegd. Deze stichting stelt de onderzoeksgroep in staat jonge academici (promotie-)onderzoek te laten verrichten onder de voorwaarde dat het onderzoeksproject Europees georiënteerd is. Door EFS wordt in samenwerking met Kluwer Law International een Engelstalige brochurereeks uitgegeven, waarin onderwerpen op Europees belastingterrein worden behandeld, zowel vanuit fiscaal-juridische als fiscaal-economische invalshoek. Er zijn negen delen in deze Engelstalige brochurereeks verschenen. Door de stichting wordt regelmatig (minimaal drie keer per jaar) een seminar gehouden op het terrein van het Europees belastingrecht, waaraan ook sprekers van andere disciplines al naar gelang het onderwerp deelnemen.

In de stichting J.H. Christiaanse werken enkele grote gemeenten samen. De stichting heeft tot doel wetenschappelijk onderwijs en onderzoek te bevorderen op het terrein van de belastingheffing van lokale overheden. Deze stichting sponsort de bijzondere leerstoel 'heffingen lokale overheden' en het Erasmus Studiecentrum Belastingheffing Lokale overheden (ESBL), zodat hoogwaardig onderzoek kan worden gedaan op het terrein van de lokale belastingheffing. De promotieplaats van Schep wordt gefinancierd vanuit deze derde geldstroom. Op dit moment wordt door de onderzoekers van het ESBL gewerkt aan het project 'Informatieverstrekking van WOZ-gegevens aan derden' en de privacy-aspecten daarbij. Aan het ESBL is een adviesraad verbonden en in het stichtingsbestuur zitten de bijzonder hoogleraar lokale belastingheffing alsmede Van Arendonk en prof. Van der Paardt van de economische faculteit van de EUR. Zij dragen zorg voor de kwaliteitsbewaking. Door het ESBL wordt regelmatig onderzoek verricht in opdracht van derden.

In 2008 is contact gelegd met het ministerie van Financiën en de grote belastingadvieskantoren om op 50-50 basis promovendiplaatsen gefinancierd te krijgen, teneinde extra geld voor proefschriften te genereren. De betreffende promovendus wordt dan voor 0,5 fte aangesteld als aio en voor de andere 0,5 fte als werknemer bij het ministerie of het belastingadvieskantoor. Met ingang van 2009 is een regeling getroffen met Ernst & Young voor een 0,5 fte aio en 0,5 aanstelling bij Ernst & Young. De aio dient onderzoek te gaan doen op het terrein van Transfer pricing. In de overeenkomst met derden is opgenomen dat de aio in alle onafhankelijkheid zijn onderzoek kan doen en dat de academische vrijheid is gewaarborgd.

Daarnaast wordt op ad hoc basis onderzoek verricht voor verschillende opdrachtgevers.

6. Reputatie

Nationaal

Verscheidene hoogleraren zijn actief in de redacties van fiscale tijdschriften en dergelijke. Jansen is voorzitter van de redactie van het Weekblad voor fiscaal recht. Van Arendonk is hoofdredacteur van het Maandblad Belastingbeschouwingen, Feteris is benoemd tot raadsheer bij de Hoge Raad der Nederlanden. Hij is tevens lid van de redactie FED fiscaal Weekblad en zit in de redactie van de reeks Fiscale Monografieën, waarin vele fiscale proefschriften worden uitgegeven. Van Sonderen is lid van de redactie van Ondernemingsrecht. Van Sonderen en Van Arendonk zijn verantwoordelijk voor het fiscale deel van de losbladige uitgave Rechtspersonen.

Internationaal

Kogels is benoemd tot secretaris-generaal van de IFA (International Fiscal Association). Dit is de wereldorganisatie voor fiscalisten, zowel de wetenschappers als de praktijkmensen. In die hoedanigheid is hij nauw betrokken bij de wetenschappelijke activiteiten van deze organisatie.

Van Arendonk is voorzitter van de redactie van het tijdschrift EC Tax Review (uitgave Kluwer Law International).

Verschillende hoogleraren verzorgen regelmatig colleges aan andere universiteiten: Kogels, (Universiteit Hamburg/Universiteit Wenen); A.J.A. Stevens (Universiteit Hamburg, Freiburg, Münster, Linz, LLM Leiden en European Tax College van Leuven en Tilburg); Van Arendonk (Universiteit Antwerpen).

De meeste hoogleraren zijn lid van de European Association of Tax Law Professors (EATLP). Enige jaren geleden is door enkele collega's het initiatief genomen tot oprichting van dit samenwerkingsverband van hoogleraren fiscaal recht/fiscale economie verbonden aan universiteiten in de EU-lidstaten. Het gaat hier om bevordering van de samenwerking met collega's in andere lidstaten en uitwisseling van kennis. Jaarlijks wordt in een Europese universiteitsstad een conferentie gehouden over een bepaald Europees-rechtelijk thema, waaraan wordt deelgenomen door de hoogleraren. Ook dragen zij bij aan de congresboeken. Aan deze congressen nemen ook collega's van buiten Europa deel.

7. Leiderschap

De programmaleider is eindverantwoordelijke voor de inhoud van het onderzoeksprogramma. Voortbouwend op de onderzoeksresultaten in het verleden en de daarin te onderkennen ontwikkelingslijnen is op basis van interne discussies in hooglerarenoverleg en sectievergaderingen de inhoud van dit programma tot stand gekomen.

In de fiscaliteit is het praktijk dat via wetenschappelijke of vakpublicaties gereageerd wordt op wetsvoorstellen, beleidsbesluiten, Europese regelgeving e.d. en via annotaties op rechterlijke uitspraken. Dit is maatschappelijk relevant werk voor wetenschappers. Vele leden van de onderzoeksgroep zijn ook werkzaam in de praktijk. Deze combinatie van praktijk en wetenschap is zeker op fiscaal terrein zeer waardevol; men krijgt op deze wijze kennis van de vele problemen die in de praktijk leven. Het is vervolgens mede de taak van de programmaleider om te bevorderen dat gewerkt wordt aan een theoretische vertaling van deze praktijkproblemen en dat dit leidt tot wetenschappelijke publicaties passend in het onderzoeksprogramma.

8. Maatschappelijke relevantie

In de samenleving van de laatste decennia is belastingheffing een belangrijk maatschappelijk fenomeen. De politiek houdt zich vrijwel dagelijks met dit onderwerp bezig, evenals het bedrijfsleven en de burgers. Een voorbeeld is de betekenis van de fiscaliteit in het kader van de door de overheid te nemen maatregelen in het crisisbeleid. Zonder belastingheffing kan onze moderne samenleving niet functioneren.

Belangrijk in dat kader is tax compliance: de optimale medewerking van belastingplichtigen. De relatie overheid/belastingdienst versus burger/belastingplichtige dient evenwichtig te zijn met duidelijke regels voor zowel belastingdienst als belastingplichtigen, en met de nodige aandacht voor de rechtsbescherming van de belastingplichtige. De ontwikkeling van het formele belastingrecht richting het algemene bestuursrecht, alsmede de modernisering van het formele belastingrecht vanwege de automatisering van heffings- en invorderingsprocessen mogen niet ten koste gaan van de rechtsbescherming van de belastingplichtige. Ook nieuwe vormen van toezicht, zoals horizontaal toezicht, vragen om herijking van de regels van het formele belastingrecht.

Belastingheffing kan worden gebruikt om maatschappelijke (veranderings) processen te stimuleren (instrumentalisme). De vraag is echter wanneer instrumentalisme gerechtvaardigd en doelmatig is en hoe ver de overheid daarin kan/moet gaan ter voorkoming van schade aan de eigenlijke taak van belastingheffing namelijk de

budgettaire functie. Dit geeft het effect van instrumentalisme op de autonome structuren van het belastingrecht aan.

De invloed van internationale verdragen en van het gemeenschapsrecht op het Nederlandse belastingrecht -en de daardoor noodzakelijke aanpassingen in de structuur van een belastingstelsel- brengt forse budgettaire gevolgen met zich mee. Anderzijds kan hierdoor sprake zijn van aanzienlijke, door de wetgever niet beoogde, herverdelingen. Dat lokt veelal weer reacties uit van de verschillende actoren in de samenleving zoals bedrijven en burgers. Meer en tijdige kennis omtrent deze veranderingsprocessen kan schokreacties in de samenleving voorkomen.

Lokale democratie vereist lokale belastingheffing. Gaat het dan om een autonome lokale belastingheffing? Of wordt deze heffing meer bepaald door nationale regels of door het gemeenschapsrecht? Aan de andere kant heeft de WOZ steeds meer betekenis gekregen voor het nationale belastingstelsel; de WOZ-beschikking is daardoor voor burgers en bedrijfsleven van wezenlijk belang geworden. In dat kader speelt de openbaarheid van WOZ-gegevens en welke haken en ogen er zitten aan deze openbaarheid. Een andere vraag is of gemeentelijke voorzieningen gefinancierd moeten worden door publiekrechtelijke financiering dan wel via de privaatrechtelijke weg. Deze kwesties onderstrepen de grote maatschappelijke relevantie van het programma.

9 Scouting en personeelsbeleid

De onderzoeksgroep bestaat uit de groep hoogleraren en daarnaast junioronderzoekers die aan een promotie werken. Er is nauwelijks middenkader werkzaam; slechts één UHD voor 0,4 fte. De realiteit is dat elders, zoals in de belastingadvieswereld maar ook op het ministerie van Financiën en bij de belastingdienst, veel meer kan worden verdiend dan op de universiteit.

Zoals gezegd wil de onderzoeksgroep in samenwerking met het ministerie van Financiën en de belastingadvieskantoren externe financiering van promotieplaatsen mogelijk maken.

Binnen de sectie belastingrecht is het beleid er al jarenlang op gericht dat alle medewerkers binnen vijf tot zes jaar promoveren. Als dit niet lukt wordt het dienstverband met de betrokken medewerker beëindigd. Als men niet binnen die periode promoveert, komt men niet in aanmerking voor de Sanderskwalificatie, hetgeen betekent dat geen onderzoeksfinanciering meer wordt ontvangen.

10. Sterkte-zwakte-analyse volgens de SWOT-methode

Het onderzoeksprogramma is officieel gestart per 1 januari 2008 en heeft een geplande looptijd tot 1 januari 2013. Gezien de nog korte tijd dat het programma inwerking is, is een volledige analyse van sterke en zwakte punten, kansen en bedreigingen lastig. Wel kunnen de volgende opmerkingen worden gemaakt in verband met de toekomst van dit onderzoeksprogramma.

- *Bezetting:* Het onderzoeksprogramma draait in sterke mate op de hoogleraren en de promovendi. Een middenkader aan onderzoekers is er eigenlijk niet. Het is zeer moeilijk om gepromoveerden op fiscaal terrein te behouden voor de universiteit, omdat de belastingadvieswereld en het ministerie van Financiën in financieel opzicht veel aantrekkelijker is voor gepromoveerden.
- *Type onderzoekers.* De personen verbonden aan de sectie belastingrecht zijn fiscaal-jurist dan wel fiscaal-econoom. Om onderzoek te kunnen doen moet steeds ad hoc samenwerking met andere onderzoekers worden gezocht. Het blijkt dat dit geen eenvoudige opgave is, aangezien goede onderzoekers op andere vakgebieden, binnen maar ook buiten de eigen faculteit, hun onderzoekstijd hebben ingebracht in andere onderzoeksprogramma's. De keuze om een bepaald thema in een boek uit te werken, betekent voor andere onderzoekers een (beperkte) aanslag op hun onderzoekscapaciteit.
- *Onderzoeksprogrammagebonden publicaties.* Vanwege de continue stroom regelgeving en rechtspraak, die ook wetenschappelijk becommentarieerd moet worden en het feit dat de onderzoekers veelal ook in de

praktijk werkzaam zijn, zullen fiscale onderzoekers altijd op beide terreinen wetenschappelijke en vakpublicaties schrijven. Kennis van nieuwe regelgeving en rechtspraak is overigens toch al noodzakelijk voor goed onderwijs. Iedere universitaire medewerker dient steeds up to date te blijven, zodat deze kennis van de actuele ontwikkelingen ook ingezet kan worden voor onderzoek in het kader van het onderzoeksprogramma en synergievoordelen kan opleveren.

- *Samenwerking met buitenlandse universiteiten.* Op onderwijsgebied wordt deelgenomen in onderwijsprogramma's van buitenlandse universiteiten. Op incidentele basis worden door buitenlandse collega's bijdragen geschreven voor een boek. Daarnaast bestaat de samenwerking met buitenlandse universiteiten in EATLP-verband. Dit kan in de toekomst leiden tot meer samenwerking op onderzoeksgebied.
- Het afgelopen jaar heeft de onderzoeksgroep meerdere promovendi afgeleverd, waaronder enige buitenpromovendi. Gezien de lijst van lopende promotieonderzoeken, mag worden verwacht dat de onderzoeksgroep erin zal slagen ook de komende jaren een flink aantal promovendi af te leveren.

ANNEX BIJ 'FISCALE AUTONOMIE EN HAAR GRENZEN'

Tabel 1: Personele formatie in fte's onderzoek

	2008	2009
Hoogleraren	1,20	1.20
Ander vast wp	1,80	1.30
Promovendi	0,00	0.00
Overig tijdelijk wp	0,82	0.60
Totaal WP	3,82	3.10
Ondersteuning		
Totaal staf	3,82	3.10

Tabel 2: Kwantitatieve onderzoeksresultaten per jaar

	2008	2009
Wetenschappelijke publicaties		
Monografieën en handboeken	2	0
Dissertaties	4	1
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	8	0
Artikelen in overige tijdschriften	18	20
Bundels en verzamelwerken (mits redactie)	0	1
Artikelen in bundels en andere verzamelwerken	7	10
Totaal	39	32
Vakpublicaties		
Monografieën en handboeken	2	22
Bundels en andere verzamelwerken	0	4
Artikelen	25	31
Annotaties	14	31
Totaal	41	88

Tabel 3: Kernpublicaties

Naam	Publicatie	Vindplaats
1 Arendonk, H.P.A.M.	Cartesio en exitheffingen: zijn we dichter bij een oplossing? van	Maandblad Belasting Beschouwingen, september 2009, p. 311 t/m 321
2 Evers, M LLM, Graaf, A.C.G.A. C. de	Limiting Benefit Shopping	EC Tax Review, 2009-6, p. 279 t/m 298
3 Fibbe, G.K.	EC law aspects of hybrid entities	Deel 15 in Doctoral Series IBFD Amsterdam, 2009, 396 p.
4 Monsma, A.P.	Lokale belastingen: autonomie en haar grenzen	1. 'Bijdrage aan het liber amicorum bij gelegen- heid van het afscheid van Jan Monsma, onder redactie van prof. mr drs H.P.A.M. van Aren- donk en mr D.J. Vecht, SDU Amersfoort 2009, p. 161 t/m 172.

Tabel 4: Promoties per jaar

	2008	2009
Aantal lopende promotie- onderzoeken	12	11
Aantal afgeronde promoties	4	3
Waarvan medewerker van het instituut	2	2
Waarvan niet-medewerker van het instituut	2	1
Duur promotieonderzoek in jaren ⁶	8	8

⁶ Duur afgerond promotieonderzoek promovendi in dienst van de ESL

Tabel 5: Overzicht publicaties ‘Fiscale autonomie en haar grenzen’

Publicaties 2009

Wetenschappelijke publicaties

1.1 Monografieën en handboeken

1.2 Dissertaties

1. Fibbe, G.K., EC Law Aspects of Hybrid Entities, IBFD 2009, Doctoral Series no. 15, (proefschrift).

1.3 Artikelen in gerefereerde tijdschriften

1.4 Artikelen in overige tijdschriften

1. Arendonk, H.P.A.M. van , Modernisering Successiewet: Veel beloofd, maar weinig klaargemaakt, Maandblad Belasting-beschouwingen, juni 2009, p. 223 t/m 229.
2. Arendonk, H.P.A.M. van , Cartesio en exitheffingen: zijn we dichterbij een oplossing, Maandblad Belasting-beschouwingen, september 2009, p. 311 t/m 322.
3. Arendonk, H.P.A.M. van , Finanzamt Hamburg-Am Tierpark, SEW juni 2009, p. 269 t/m 273.
4. Arendonk, H.P.A.M. van , The European Court of Justice and national courts, EC Tax Review 2009-3, p. 96 t/m 98, Kluwer Law International.
5. Bont, G.J.M.E. de, Is het nemo tenetur-beginsel in Nederland werkelijk passé, WFR 2009/6834, p. 1405 t/m 1408.
6. Evers, M., Limiting benefit shopping – use and abuse in EC case law, A.C.G.A.C.de Graaf and M. Evers, in: EC Tax Review 2009/6, p. 279 t/m 298.
7. Feteris, M.W.C., Nieuw boetebeleid, WFR 2009/6824, p. 1027 t/m 1033.
8. Fibbe, G.K., Een toezichtsrechtelijk hek om Europa?, G.K. Fibbe en P.A.M. Josten, Fusie en Overname, november 2009, p. 16 t/m 19.
9. Jansen, J.J.M., Ondernemers in 2009, MBB, januari 2009, p. 4 – 15.
10. Jansen, J.J.M., ZZP’ers zegen of bedreiging?, WFR 2009/6823, p. 991 t/m 996.
11. Kiekebeld, B.J., Recent ECJ cases on the free movement of capital, Daniel S. Smit, Tax Notes International 53 (2009), nr. 13 (30 maart), p..
12. Kiekebeld, B.J., Editorial: Anti-abuse in the field of Taxation: Is There One Overall Concept?, EC Tax Review 2009/04.
13. Kogels, H.A., Meerjarige vergroening, Maandblad Belasting-beschouwingen januari 2009, p. 28 t/m 34.
14. Kok, Q.W.J.C.H., Eén jaar Werken aan winst, Maandblad Belasting-beschouwingen, nummer 1, januari 2008, p. 9 t/m 15.
15. Kok, Q.W.J.C.H., CCCTB en renteaftrek, mw. Drs. L.A.G. Herms, Maandblad Belasting-beschouwingen, nummer 11, november 2008, p. 419 t/m 426.
16. Kok, Q.W.J.C.H., De grensoverschrijdende fiscale eenheid in de vennootschapsbelasting, WFR 2008/774, p. 795 t/m 805.
17. Nijkeuter, E., Of een koe een haas vangt: Over Lucratieve belangen in grensoverschrijdende situaties, WFR 2009/6809 p. 489-497.
18. Ros, E., De subjectieve belastingplicht van de open cv in de vennootschapsbelasting, Maandblad Belasting-beschouwingen, nummer 4, april 2009, p. 168 t/m 176.
19. Sonderen, J.C.M. van, Groepsrentebox. Ondernemingsrecht, 2009-17, 23 december 2009, p. 724 t/m 728.
20. Stevens, A.J.A., De toepassing van de deelnemingsvrijstelling bij het ter beschikking stellen van zeeschepen, mr. T.M. Mooren, WFR 2009/6814, p. 698 t/m 704.

1.5 Bundels en verzamelwerken (mits redactie)

1. Arendonk, H.P.A.M. van en D.J. Vecht (red) ‘Lofzang’ op lokale heffingen, vriendenbundel Jan Monsma, SDU Amersfoort 2009.

1.6 Artikelen in bundels en verzamelwerken

1. Arendonk, H.P.A.M. van , Lokale fiscale autonomie en gemeenschapsrecht, in 'Lofzang' op lokale heffingen, vriendenbundel Jan Monsma, onder redactie van H.P.A.M. van Arendonk en D.J. Vecht, p. 9 t/m 23, 2009, Uitgeverij SDU Amersfoort.
2. Bont, G.J.M.E. de, Het "gesloten stelsel" en ambtshalve beslissingen, Draaicirkels van formeel belastingrecht, Vriendenbundel R. Niessen, SDU Amersfoort 2009, p. 77 t/m 86.
2. Feteris, M.W.C., Nieuwe formeelrechtelijke verschijnselen in de schenk- en erfbelasting, Bijdrage in de bundel Draaicirkels van formeel belastingrecht, Vriendenbundel R. Niessen, SDU Amersfoort 2009, p. 117-126.
3. Feteris, M.W.C., Schakelen tussen belasting en boete: wanneer moet de koppeling los?, Bijdrage in de bundel Geschakeld recht, Verdere studies over Europese grondrechten ter gelegenheid van de 70ste verjaardag van prof. mr E.A. Alkema, Kluwer Deventer 2009, p. 149 t/m 168.
4. Jansen, J.J.M., Enige kritische kanttekeningen bij het toenemend gebruik van de WOZ-waarde Bijdrage aan 'Lofzang' op lokale heffingen, vriendenbundel Jan Monsma, onder redactie van H.P.A.M. van Arendonk en D.J. Vecht, SDU Amersfoort 2009, p.99 t/m 111.
5. Kogels, H.A., Het energielabel en vergroening van de OZB, Bijdrage aan 'Lofzang' op lokale heffingen, vriendenbundel Jan Monsma, onder redactie van H.P.A.M. van Arendonk en D.J. Vecht, SDU Amersfoort 2009, p. 111 t/m 120.
6. Monsma, A., 'Lokale belastingen: autonomie en haar grenzen', Bijdrage aan 'Lofzang' op lokale heffingen, vriendenbundel Jan Monsma, onder redactie van H.P.A.M. van Arendonk en D.J. Vecht, SDU Amersfoort 2009, p. 161 t/m 172.
7. Schep, A.W., Fiscale autonomie en ondernemersfondsen, Bijdrage aan 'Lofzang' op lokale heffingen, vriendenbundel Jan Monsma, onder redactie van H.P.A.M. van Arendonk en D.J. Vecht, SDU Amersfoort 2009, p. 192 t/m 204.
8. Stevens, A.J.A., De Duitse Gewerbesteuer, anomalie in het veelkleurige land van de gemeentelijke belastingen, Bijdrage aan 'Lofzang' op lokale heffingen, vriendenbundel Jan Monsma, onder redactie van H.P.A.M. van Arendonk en D.J. Vecht, SDU Amersfoort 2009, p. 205 t/m 216.
- 10 Makkinga, F.J.H.L. Wie goed doet goed ontmoet, Bijdrage aan 'Lofzang' op lokale heffingen, vriendenbundel Jan Monsma onder redactie van H.P.A.M. van Arendonk en D.J. Vecht, SDU Amersfoort 2009, p. 153-160.

Vakpublicatie

2.1 Monografieën en handboeken

1. Monsma, J., Lokale belastingen en acceptatie, Afscheidscollege als hoogleraar lokale belastingen d.d.26 november 2009, ESBL-brochure 2009 nr. 12, 55 pag.
2. Arendonk, H.P.A.M. van , Enige fiscale aspecten van echtscheiding in Gelukkig getrouwd, gelukkig gescheiden, G.P. Hoefnagels en C.A.R.M. van Leuven, Uitgeverij L.J. Veen, achtste geactualiseerde druk, p. 147 t/m 160.
3. Arendonk, H.P.A.M. van , Subjectieve belastingplicht inkomstenbelasting en vennootschapsbelasting en het begrip ondernemer, hoofdstuk 2 in Wegwijs in de belastingheffing van ondernemingen, H.P.A.M. van Arendonk eindred., negende druk 2009, SDU Amersfoort, p. 39 t/m 59. Arendonk, H.P.A.M. van, Inbreng van de onderneming in een bv of nv en de terugkeer uit de bv of nv, hoofdstuk 4 in Wegwijs in de belastingheffing van ondernemingen, H.P.A.M. van Arendonk eindred., negende druk 2009, SDU Amersfoort, p. 109 t/m 127. Arendonk, H.P.A.M. van , Capita samenwerkingsverbanden, hoofdstuk 13 in Wegwijs in de belastingheffing van ondernemingen, H.P.A.M. van Arendonk eindred., negende druk 2009, SDU Amersfoort, p. 371 t/m 385. Arendonk, H.P.A.M. van , Capita samenwerkingsverbanden, hoofdstuk 14 in Wegwijs in de belastingheffing van ondernemingen, H.P.A.M. van Arendonk eindred., negende druk 2009, SDU Amersfoort, p. 385 t/m 402.
4. Arendonk, H.P.A.M. van, Belastingheffing van gehuwden en ongehuwd samenwonenden, hoofdstuk 2 in Wegwijs in de inkomstenbelasting, H.P.A.M. van Arendonk eindred., achtste geheel herziene druk 2009, SDU Amersfoort, p. 31 t/m 45. Arendonk, H.P.A.M. van , Inkomsten uit arbeid, hoofdstuk 4 in Wegwijs in de inkomstenbelasting, H.P.A.M. van Arendonk eindred., achtste geheel herziene druk 2009, SDU Amersfoort, p. 105 t/m 139. Arendonk, H.P.A.M. van , Inkomens uit sparen en beleggen, hoofdstuk 9 in Wegwijs in de inkomstenbelasting, H.P.A.M. van Arendonk eindred., achtste geheel herziene druk 2009, SDU Amersfoort, p. 251 t/m 277.

5. Arends, A.J.M., Actualisering hoofdstukken 5 en 10 in Wegwijs in de inkomstenbelasting, achtste druk 2009, SDU Amersfoort.
6. Arends, A.J.M., Actualisering hoofdstuk 6 in Wegwijs in de belastingheffing van ondernemingen, negende druk 2009, SDU Amersfoort.
7. Arends, A.J.M., Bewerking Cursus Inkomstenbelasting, hoofdstukken 10 en 10A (22p.)
8. Damsma, B., Aantekeningen 26 t/m 32 inzake recente ontwikkelingen OECD, vakstudie Nederlands Internationaal Belastingrecht, deel algemeen commentaar.
9. Graaf, A.C.G.A.C. de, Arendonk, H.P.A.M. de, Arends, A.J.M., Bartel, J.C.K.W., Brink, W., Jansen, J.J.M., Sonderen, J.C.M. van, Wegwijs in de belastingheffing van ondernemingen, H.P.A.M. van Arendonk eindred., negende druk 2009, SDU Amersfoort, p. 339 t/m 361.
10. Graaf, A.C.G.A.C. de, Kavelaars, P., Stevens, A.J.A., Internationaal belastingrecht, A.C.G.A.C. de Graaf, Kavelaars, P., Stevens, A.J.A., FED fiscale studiereserie nr. 39, derde druk 2009, Kluwer Deventer, p.1 t/m 31, 35 t/m 43, 106 t/m 115 en 173 t/m 231.
11. Graaf, A.C.G.A.C. de, Arendonk, H.P.A.M. de, Arends, A.J.M., Bartel, J.C.K.W., Brink, W., Jansen, J.J.M., Sonderen, J.C.M. van, Wegwijs in de inkomstenbelasting, achtste druk 2009, SDU Amersfoort, p. 311 t/m 334.
12. Jansen, J.J.M., Winst uit onderneming, hoofdstuk 3 in Wegwijs in de belastingheffing van ondernemingen, H.P.A.M. van Arendonk eindred., negende druk 2009, SDU Amersfoort, p. 59 t/m 108.
13. Jansen, J.J.M., hoofdstuk 3, 6 en hoofdstuk 7 in Wegwijs in de inkomstenbelasting, H.P.A.M. van Arendonk eindred., achtste druk 2009, SDU Amersfoort, p. 45 t/m 104, p. 175 t/m 208 en p.209 t/m 229.
14. Kiekebeld, B.J. en Eijdsden, J.A.R. van, Nederlands belastingrecht in Europees perspectief, FED Fiscale Brochure Diversen, eerste druk 2009, Kluwer Deventer.
15. Makkinga, F.J.H.L., Bijdrage aan Fiscale Encyclopedie De Vakstudie, onderdeel Lokale Belastingen en Milieuheffingen, art. 17 Wet WOZ (bewerking online van dit artikel), Kluwer Deventer. Makkinga, F.J.H.L., Bijdrage aan Fiscale Encyclopedie De Vakstudie, onderdeel Lokale Belastingen en Milieuheffingen, art. 223 Gemeentewet (bewerking online van dit artikel), Kluwer Deventer. Makkinga, F.J.H.L., Bijdrage aan Fiscale Encyclopedie De Vakstudie, onderdeel Lokale Belastingen en Milieuheffingen, art. 224 Gemeentewet (bewerking online van dit artikel), Kluwer Deventer. Makkinga, F.J.H.L., Wegwijs in de gemeentelijke belastingheffing en de wet WOZ, tweede geheel herziene druk 2009, SDU Amersfoort. Verantwoordelijk voor herziening Hoofdstuk 2, 3, 7 en 8.
16. Monsma, A., NDFR online, deel WOZ en lokale belastingen, commentaar op artikel 222 t/m 226 Gemeentewet.
17. Monsma, J., Burg, M.P., Groenewegen, G., Makkinga, F.J.H.L., Sheer Mahomed, G.I., Compendium Gemeentelijke belastingen en de Wet WOZ, zesde geheel herziene druk 2009, Kluwer Deventer.
18. Roelen, A.W.M., Pensioen- en andere toekomstvoorzieningen, supplement 158 (maart 2009), Hoofdstuk XII en XIII Losbladige uitgave Kluwer, Pensioen- en andere toekomstvoorzieningen.
19. Ros, E.W., VPB gids 2009., Ros, E.W., Kok, Q.W.J.C.H., Nijkeuter, E., Bruijstens, A.A. (2009), 216 pp., Kluwer Deventer, ISBN 9789013059939.
20. Sonderen, J.C.M. van, Inkomen uit aanmerkelijk belang, hoofdstuk 5 in Wegwijs in de Belastingheffing van ondernemingen, H.P.A.M. van Arendonk eindred., negende druk 2009, SDU Amersfoort, p. 127 t/m 145. Sonderen, J.C.M. van, Belastingarbitrage, hoofdstuk 15 in Wegwijs in de Belastingheffing van ondernemingen, H.P.A.M. van Arendonk eindred., negende druk 2009, SDU Amersfoort, p. 415 t/m 426.
21. Sonderen, J.C.M. van, Inkomen uit aanmerkelijk belang, hoofdstuk 8 in Wegwijs in de Inkomstenbelasting, H.P.A.M. van Arendonk eindred., achtste geheel herziene druk 2009, SDU Amersfoort, p. 231 t/m 249. Sonderen, J.C.M. van, Belastingarbitrage, hoofdstuk 11 in Wegwijs in de Inkomstenbelasting, H.P.A.M. van Arendonk eindred., achtste geheel herziene druk 2009, SDU Amersfoort, p. 299 t/m 310.
22. Stevens, A.J.A., Die Tax Ruling-Praxis in den Niederlanden, Hoofdstuk in: Handbuch der internationalen Steuerplanung, 3, 2009.

2.2 Bundels en andere verzamelwerken

1. Monsma, A., Onderzoeksrapport 'Verhalen van kosten van bezwaar en beroep via legestarieven', Onderzoek in opdracht van het Ministerie van Binnenlandse Zaken, Gepubliceerd op de website van het ESBL (www.esbl.nl), 20 pagina's.
2. Monsma, A., Onderzoeksrapport 'De nieuwe Waterschapswet: watersysteemheffing en wegen'
3. Onderzoek verricht in opdracht van de gemeenten Werkendam en Aalburg. Gepubliceerd op de website van het ESBL (www.esbl.nl), 19 pagina's.
4. Arendonk, H.P.A.M. van, Het inkoop van eigen aandelen-arrest, in de bundel 36 Befaamde arresten, Henk Bergman, uitgave van de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs 2009, p. 161 t/m 165.

2.3 Artikelen

1. Arendonk, H.P.A.M. van, Lijfrente en emigratie, internationaalbelastingrechtelijk beschouwd, Fiscaal praktijkblad 2009-1, p. 12 t/m 16.
2. Arendonk, H.P.A.M van, Cartesio en het recht van vestiging in Europa, Fiscaal praktijkblad 2009-5, p. 10 t/m 15.
3. Arendonk, H.P.A.M. van, Een nieuwe Wet schenkings- en successiebelasting?, Fiscaal praktijkblad 2009-13, p. 4 t/m 9.
4. Arends, A.J.M., Commissaris ondernemer of werknemer, NTFR Beschouwingen 2009/35, p. 1 t/m 5.
5. Arends, A.J.M. en Rutten, M.H.H., Vrijgestelde bezittingen en schulden in box 3, Fiscaal Praktijkblad 2009-10, p. 12 t/m 16.
6. Arends, A.J.M., De bijleenregeling beperkt vereenvoudigd, Fiscaal Praktijkblad 2009-2392, p. 1 t/m 4.
7. Bont, G.J.M.E. de, Het Besluit Bestuurlijke Boeten Belastingdienst en de Vierde Tranche, NTFR 2009/1352, 18 juni 2009, p.1 t/m 3.
8. Bont, G.J.M.E. de, Da's pas straf: 300%, WFR 2009/ 6813, p. 645 t/m 646.
9. Damsma, B., Bijdrage aan Global Tax Briefing, volume 11, issue no. 2, March 12 2009.
10. Jansen, J.J.M., Flexibilisering van de geruisloze doorschuiving in de inkomstenbelasting, Tribuut, Tijdschrift van de Nederlandse Federatie van Belastingadviseurs, 09/02, april 2009, p. 18 t/m 22.
11. Kiekebeld, B.J., De vruchtgebruiker als aandeelhouder?, NTFR Beschouwingen 2009/25.
12. Kiekebeld, B.J., The ECJ's Effect on the Free Movement of Capital, Daniel S. Smit, Tax analyst/Worldwide Tax Daily 2009 (TA-wtd 2009/62-10) p. 1207 t/m 1209.
13. Kogels, H.A., E-invoicing: Cheaper, safer, greener, International VAT Monitor May-June 2009, p. 176 t/m 177.
14. Kogels, H.A., Europese ontwikkelingen, Tribuut, oktober 2009, p. 16 t/m 21.
15. Makkinga, F.J.H.L., De invloed van de waarderingsficties en feitelijke omstandigheden op de WOZ_waarde (I), Belastingblad 2009, p. 819 t/m 824.
16. Makkinga, F.J.H.L., De invloed van de waarderingsficties en feitelijke omstandigheden op de WOZ_waarde (II), Belastingblad 2009, p. 879 t/m 885.
17. Makkinga, F.J.H.L., Waardering in het kader van de Wet WOZ, Fiscaal Praktijkblad 2009 nr. 15, p. 11 t/m 14.
18. Monsma, A., Leges: keuze van heffingsmaatstaf en tarief en risico op onredelijke of willekeurige heffing, Belastingblad 2009, p. 263.
19. Monsma, J., Discussie: Reactie op Column dr. W. Bruins Slot in WFR 2009/253, met naschrift Bruins Slot, WFR 2009/6805 p. 390 t/m 392.
20. Nijkeuter, E., Het belang van een beschikking (grensoverschrijdende) fiscale eenheid , Over grensoverschrijdende verliesverrekening, Fiscaal Praktijkblad 2008/19, p. 12.
21. Nijkeuter, E., Commentaar art. 15-15ag Wet VPB 1969, NDFR Fiscale encyclopedie Hoofdstuk 7,11 en 12, VPB-gids 2009, Kluwer Deventer.
22. Oenema, M.E. en Barmantlo, D.G., Boete voor de belastingadviseur als 'medepleger', ControllersMagazine juni/juli 2009, p. 48 t/m 49.
23. Oenema, M.E., en Bont, G.J.M.E de, Van de spreekplicht verlicht, Fiscaal Praktijkblad 2008/8, p. 19 t/m 22.
24. Oenema, M.E. en Barmantlo, D.G., Wanted: de belastingadviseur als vermoedelijk fiscaal medepleger, Fiscaal Praktijkblad 2008/18, p. 4 t/m 7.
25. Roelen, A.W.M., Enige voorgestelde aanpassingen binnen de Successiewet 1956, Maandblad Belastingbeschouwingen, juni 2009, p. 229 t/m 237.
26. Sonderen, J.C.M. van, Kosten aandelenemissie, Ondernemingsrecht 2009-4, p. 223 t/m 225.
27. Sonderen, J.C.M. van, Fiscale liquiditeitsimpuls voor ondernemingen, Ondernemingsrecht, 2009-16, p. 699.
28. Stevens, A.J.A., Fiscale actualiteiten personenvennootschappen (1), Tribuut, mei 2009.
29. Stevens, A.J.A., Fiscale actualiteiten personenvennootschappen (2), Tribuut, juli 2009.
30. Stevens, A.J.A., Fiscale aspecten van groenfondsen, Fiscaal praktijkblad nr. 2, 3 februari 2009.
31. Stevens, A.J.A., De verrekeningsmethode EU-proof?, NTFR beschouwingen 2009, 4 januari 2009.

2.4 Annotaties

1. Kiekebeld, B.J., HR 08/00900, 2 oktober 2009, NTFR 2009/2163 .
2. Kiekebeld, B.J., Hof van Justitie EG, C-153/08, 6 oktober 2009, NTFR 2009/2276 .
3. Makkinga, F.J.H.L., Annotatie bij Hof Amsterdam 23 april 2009, nr. 07/00659, M IV, Belastingblad 2009, p. 1183.
4. Makkinga, F.J.H.L., Annotatie bij Rb. 's Hertogenbosch 15 oktober 2008, nr. 06/4320 MK, Belastingblad 2009, p. 625.
5. Makkinga, F.J.H.L., Annotatie bij Rb. Haarlem 26 januari 2009, nr. 08/997 MK, Belastingblad 2009, p. 477.
6. Makkinga, F.J.H.L., Annotatie bij Hof Amsterdam 25 september 2008, nr. 07/00309 MI, Belastingblad 2009, p. 20.
7. Makkinga, F.J.H.L., Annotatie bij Hof 's-Gravenhage 18 november 2008, nr. 08/00082, Belastingblad 2009, p. 277.
8. Monsma, J., Hof Amsterdam 17 oktober 2008, nr. 07/00224, MK 1 (woonwagenrecht Velsen-Zuid), Belastingblad 2009, p. 57 t/m 62.
9. Monsma, J., HR 12 december 2008, nr. 43 905 (parkeerbelasting Amsterdam, stadsdeel ZuiderAmstel), Belastingblad 2009, p. 239 t/m 241.
10. Monsma, J., HR 13 februari 2009, nr. 43 892 (baatbelasting Hilversum), Belastingblad 2009, p. 432 t/m 435.
11. Monsma, J., HR 13 februari 2009, nr. 43 892 (baatbelasting Hilversum), Belastingblad 2009, p. 432 t/m 435.
12. Monsma, J., Rb. Haarlem 26 januari 2009, nr. AWB 08/6352, EK (leges bouwvergunning Haarlemmermeer), Belastingblad 2009, p. 520 t/m 523.
13. Monsma, J., Rb. Utrecht 13 januari 2009, nr. SBR 07/2376 (leges evenementenvergunning Utrecht), Belastingblad 2009, p. 592 t/m 594.
14. Monsma, J., HR 10 april 2009, nr. 43 747 (reinigingsrecht Amsterdam, stadsdeel Amsterdam-Centrum), Belastingblad 2009, p. 664 t/m 667.
15. Monsma, J., Rb. Alkmaar 24 april 2009, nr. 07/1412 en 08/1864 (MK leges bouwvergunning Den Helder), Belastingblad 2009, p. 916 t/m 922.
23. Monsma, J., Rb. HR 10 juli 2009, nr. 42 475 (precariobelasting Ter Aar), Belastingblad 2009, p. 1136 t/m 1140.
24. Monsma, J., Hof Amsterdam 13 augustus 2009, nr 07/00295, MK 1 (Wet WOZ Heiloo), Belastingblad 2009, p. 1255 t/m 1259.
25. Nijkeuter, E., HR 8 augustus 2008, nr. 40 586 (Dividendmixerzaak), NTFR 2008/2050, p. 17 t/m 18.
26. Nijkeuter, E., HvJ EG 2 oktober 2008, C-306/06, NTFR 2008/2050, p. 26 t/m 27 .
27. Nijkeuter, E., HvJ EG 22 december 2008, C-282/07, NTFR 2009/47, p. 47 t/m 49 .
28. Nijkeuter, E., HvJ EG 23 april 2009, C-544/07, NTFR 2009/1068, p. 39 .
29. Nijkeuter, E., HvJ EG 11 juni 2009, C-521/07, NTFR 2009/1435, p. 31 t/m 32 .
30. Oenema, M.E., HR 21 november 2008, nr. 07/13301, FED 2009/1, p. 7 t/m 9.
31. Oenema, M.E., HR 23 januari 2009, nr. 43 299, FED 2009/6, p.15 t/m 20.